

Země a svět v uměleckém díle
K Heideggerovu pojednání
Der Ursprung des Kunstwerkes
Jaroslav Novotný (ed.)

Obsah

Úvod	7
Jaroslav Novotný	
I.	
Předběžné určení místa <i>Původu uměleckého díla</i> v celku Heideggerovy filosofie	15
Jaroslav Novotný	
II.	
Struktura a postup výkladu <i>Původu uměleckého díla</i>	31
Jaroslav Novotný	
III.	
Odkrývání metafysického založení estetiky jako cesta k nezbytnosti jejího překonání (na příkladu hudební estetiky)	79
Vojtěch Výravský	
IV.	
K možnosti tematizace hudby v <i>Původu uměleckého díla</i>	111
Matouš Kvapil	
V.	
EKFRASIS a ENARGEIA: K místu Meyerovy básně <i>Římská kašna</i> v Heideggerově přednášce <i>Původ uměleckého díla</i>	131
Josef Kružík	

VI.	
Heideggerov Původ umeleckého diela vo svetle metontológie	153
Marcel Dubovec	
VII.	
Přetrpění estetiky mlčenlivým voláním země: K Heideggerově vyrovnávání se s metafysikou	187
Filip Timingeriu	
VIII.	
Od sváru země a světa k součtveří: Místo pojednání Původ uměleckého díla na Heideggerově cestě za smyslem bytí (Sinn vom Sein)	243
Ladislav Benyovszky	
Summary in English	273
Seznam zkratek	277
Literatura - celkový souhrn	
1. Martin Heidegger	279
2. Ostatní použítá literatura	283
Jmenný rejstřík	291
Poznámka k motivu na obálce	293

Úvod

Jaroslav Novotný

Předkládaná publikace vzchází z kontextu seminářů a workshopů, pořádaných v rozmezí několika let a věnovaných četbě a interpretaci významných Heideggerových textů.¹ Postupem let se volba textů a tematiky workshopů stále více zaměřovala na vztah mezi myšlením, řečí a básněním.² V této souvislosti je jedním z nejvýznamnějších Heideggerových textů pojednání *Původ uměleckého díla*,³

- 1 Jde o pravidelné workshopy pořádané od roku 2011 za spolupráce učitelů a studentů FHS UK v klášteře v Hejnicích. Během těchto workshopů jsme postupně prošli celek Heideggerova *Bytí a času* (M. HEIDEGGER, GA 2. *Sein und Zeit*), vybrané pasáže k motivům temporality z přednášek *Základní problémy fenomenologie* (GA 24. *Die Grundprobleme der Phänomenologie*), kratší pojednání „Co je metafyzika?“ („Was ist Metaphysik?“), „O bytnosti důvodu“ („Vom Wesen des Grundes“), „O bytnosti pravdy“ („Vom Wesen der Wahrheit“), „Platónova nauka o pravdě“ („Platons Lehre von der Wahrheit“; vše in: GA 9. *Wegmarken*), „Původ uměleckého díla“ („Der Ursprung des Kunstwerkes“), „Věk obrazu světa“ („Die Zeit des Weltbildes“; oboje in: GA 5. *Holzwege*) a vybrané pasáže Heideggerovy monografie *Nietzsche I., II.* (GA 6.1 *Nietzsche I.*, GA 6.2 *Nietzsche II.*).
- 2 S touto postupnou tematickou profilací souvisí částečně také workshopy *Slovo a tvar I–V* (2015–2019), pořádaných Filosofickým modulem FHS UK pravidelně v Lipnici nad Sázavou.
- 3 M. HEIDEGGER, „Der Ursprung des Kunstwerkes“, in: týž, GA 5. *Holzwege*, Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, s. 1–74.

kteřé nedávno vyšlo i v novém českém překladu Ivana Chvatíka.⁴ Toto pojednání se stalo i záležitostí nyní předkládané publikace.

Mezi motivy, které určují a prostupují celý text publikace, patří především otázka místa pojednání *Původ uměleckého díla* v celkové cestě Heideggerova myšlení. Do zřetele se tak dostává Heideggerovo promyšlení neskrytosti bytí a dějin bytí a v návaznosti na to pak i konfrontace s estetickým uchopováním uměleckého díla a místo estetiky v dějinách metafysiky. V souvislosti s Heideggerovým kladením otázky po bytnosti uměleckého díla a náležitého přístupu k němu se pak také otevírají i otázky po přenesení tohoto myšlení do různých oblastí umění (příkladně do hudby).

Ve výkladech publikace se kombinují přístupy historicko-konceptuálního srovnávání s přístupem, který se snaží Heideggerovo bytostné tázání následovat a vlastním způsobem prohlubovat. Svorníkem přitom zůstává stálý respekt k tomu, oč v Heideggerových textech především jde – o otázku neskrytosti bytí a dějin bytí.

* * *

První kapitola Jaroslava Novotného „Předběžné určení místa *Původu uměleckého díla* v celku Heideggerovy filosofie“ za využití výkladů dvou významných interpretů (H.-G. Gadamera a F.-W. von Herrmanna) načrtá zasazení Heideggerova pojednání do zhruba tří klíčových souvislostí. Jednak připomíná, že Heideggerova filosofie odpovídá na určité duchovní proměny, potřeby a otřesy konce 19. a po-

4 M. HEIDEGGER, *Původ uměleckého díla*, Praha: OIKOYMENH, 2016 (přel. I. Chvatík).

čátku 20. století. Dále pak poukazuje na to, že v *Původu uměleckého díla* můžeme shledávat určité konstanty Heideggerovy filosofie, které ji určují již od 20. let 20. století. V souvislosti s uchopováním uměleckého díla jde o vymezení se vůči estetice a o destrukci jejího nereflektovaného metafysického založení v novověkém subjektivismu a předmětném uchopování jsoucího. Nicméně oproti těmto souvislostem s ranější Heideggerovou myšlenkovou cestou se zdůrazňuje, že *Původ uměleckého díla* již plně spadá do myšlení Ereignis a dějin bytí a že pro jeho plné pochopení je nutné ho číst v tomto kontextu.

Druhá kapitola Jaroslava Novotného „Struktura a postup výkladu *Původu uměleckého díla*“ zpřehledňuje strukturu výkladu a zpřítomňuje základní postup a specifika Heideggerova pojednání *Původ uměleckého díla*. Ke klíčovým motivům poskytuje i určitou prvoplánovou interpretaci. Vytváří se tím věcná opora a kontext pro výklady v následných kapitolách. Zároveň toto zpřehlednění může sloužit začínajícím čtenářům *Původu uměleckého díla* jako jistá podpůrná osnova a tematický průvodce tímto pojednáním.

Jelikož Heidegger ve svém pojednání konstantně odlišuje přiměřený přístup k uměleckému dílu vůči přístupu estetiky, má tato tematika své místo i v předkládané publikaci. Kapitola Vojtěcha Výravského „Odkrývání metafysického založení estetiky jako cesta k nezbytnosti jejího překonání (na příkladu hudební estetiky)“ si klade za cíl odhalit některé ze základních předpokladů, na nichž stojí estetický přístup k uměleckému dílu a umění. Na příkladu hudební estetiky promýšlí, co má Heidegger vůbec na mysli, když hovoří o estetickém přístupu k uměleckému dílu, a proč se vůči němu vymezuje. Do zřetele se dostává především problematika užívání kategorií formy-látky (formy-obsahu)

v estetice, které se konfrontuje s Heideggerovou destrukcí tradičního pojetí věci jako zformované látky, aby se tak ukázalo založení estetiky v novověkém subjektivismu.

Na tuto problematiku pak úzce navazují otázky, které se kladou v kapitole Matouše Kvapila „K možnosti tematizace hudby v *Původu uměleckého díla*“. Autor se zde pokouší sledovat *Původ uměleckého díla* s ohledem na hudbu a hledá možné místo hudby v Heideggerových úvahách o umění, resp. ptá se, zda je tematizace hudby v této perspektivě vůbec možná a případně jakou výchozí pozici pro takovou tematizaci hudby *Původ uměleckého díla* skýtá. Ukazuje se, že možnou cestou je pokusit se na konkrétním hudebním díle vyložit, jak se v něm děje neskrytost jsoucna a jak může vlastním způsobem dějinně zakládat národ, tedy jakým způsobem hudební dílo utváří tu či onu dějinnou situaci.

Některé z otázek a problémů, které kladou kapitoly Vojtěcha Výravského a Matouše Kvapila, se pak budou řešit v posledních dvou kapitolách Filipa Timingeriu a Ladislava Benyovszkyho, které sledovanou problematiku zasazují do širšího kontextu Heideggerovy myšlenkové cesty a do dějin bytí vůbec.

Zvláštní postavení má kapitola Josefa Kružíka „EKFRASIS a ENARGEIA: K místu Meyerovy básně *Římská kašna* v Heideggerově přednášce *Původ uměleckého díla*“. Věnuje se zřídka tematizovanému příkladu uměleckého díla z Heideggerova pojednání, konkrétně básni *Der Römische Brunnen* švýcarského básníka Conrada Ferdinanda Meyera. Autor se tuto báseň snaží důsledně interpretovat v souvislosti Heideggerova výkladu dění pravdy v díle. Přitom vyzdvihuje souvislost s tradicí řecké EKFRASIS, jež nebyla pouhým popisem (*descriptio*), nýbrž uvedením jasu či třpytu do řeči. V tomto ohledu se i z perspektivy antické rétoriky ozřej-

muje, proč není Meyerova báseň MIMÉISIS, nýbrž ságou, která otevírá svět.

K problematice určování místa pojednání *Původ uměleckého díla* v celku Heideggerovy filosofie se vrací kapitola Marcela Dubovce „Heideggerov *Původ umeleckého diela* vo svetle metontológie“. Sleduje souvislost některých klíčových motivů s pokusy o jejich prvotní uchopení v Heideggerově tzv. metafysickém, resp. metontologickém období (léta 1928 až 1931). Z tohoto důvodu také nejvýrazněji v této publikaci zohledňuje první vypracování pojednání *Původ uměleckého díla*, načrtá odlišnosti od vydání ve svazku *Holzwege* a ukazuje na vnitřní provázanost v Heideggerově postupném uchopování uměleckého díla i na širší zasazení v celku Heideggerova myšlení.

Problematice zasazení pojednání *Původ uměleckého díla* do celkové cesty Heideggerova myšlení se věnují také poslední dvě kapitoly, které zároveň přinášejí prohlubující interpretace klíčových motivů pojednání. Kapitola Filipa Timingeriu „Přetrpění estetiky mlčenlivým voláním země: K Heideggerově vyrovnávání se s metafysikou“ obsírněji zasazuje Heideggerovo uchopování uměleckého díla přes motiv vyrovnávání se s estetikou do celkového kontextu promýšlení dějin metafysiky. Ohledně samotného *Původu uměleckého díla* pak sleduje genezi jeho ústředních motivů, a to již od počátku 30. let, čímž mj. dokládá i von Herrmannovu tezi o tom, že počátek vypracování tohoto pojednání spadá do přelomu let 1931–32. Nosnost klíčových motivů spojených s tvorbou (FYSIS, TECHNÉ, POIÉISIS ad.) pak sleduje až po Heideggerovy texty z 50. let a ukazuje, že „rozhodnutí pro zemi“ v různém způsobu artikulace (např. v motivu tajemství) prostupuje celou Heideggerovou filosofií. V závěru pak přináší i nasměrování odpovědi

ohledně otázky, jakou roli může v perspektivě *Původu uměleckého díla* mít hudba, byť z běžného pojetí hudby v neočekávaném, obtížně uchopitelném, původně bytostným významu.

Poslední kapitola od Ladislava Benyovszkyho „Od sváru země a světa k součtveří: Místo pojednání *Původ uměleckého díla* na Heideggerově cestě za smyslem bytí (Sinn vom Sein)“ ohledně zasazení *Původu uměleckého díla* do celku Heideggerovy myšlenkové cesty velmi pronikavě ukazuje na věcnou spojitost tohoto pojednání s *Bytím a časem* z 20. let na jedné straně a s pojednáním *Das Ding* z roku 1951 na straně druhé. Tato tři pojednání představují tři následné kroky na celkové cestě Heideggerova myšlení, přičemž provazujícím motivem je svět, v němž žijeme a umíráme. Ohledně světa věcí a věcí světa pak tato kapitola přináší prohlubující interpretaci věci zakoušené původně jako *Zeug*, odkrývá bytostnou dvojznačnost jejího určení „Um zu“ a ukazuje, jak se tato dvojznačnost prohlubuje v určení bytnosti věci jako „Verlässlichkeit“, která v sobě schraňuje střet světa a země. Následně se pak sleduje, v jakém je vztahu motiv země z pojednání *Původ uměleckého díla* s motivem matky země, potažmo země pod nebesy v souvislosti součtveří z pozdějšího Heideggerova myšlení.

* * *

Ve výkladech záměrně ponecháváme různé alternativy překladové (např. ohledně pojmů „Zeug“, „Lichtung“ ad.) i výkladové (např. ohledně motivu „Verlässlichkeit“ ad.). Chceme tím ponechat prostor (neuzavřít ho jednotným definičním rozhodnutím o překladu a výkladu) k vlastnímu konfrontujícímu přemýšlení čtenáře a pro kladení jeho

vlastních otázek ke způsobům překládání a výkladu, což mohou být otázky, které ho vpraví i do promýšlení vlastní záležitosti publikace, čili do promýšlení bytnosti uměleckého díla, resp. neskrytosti bytí.

Tak předkládaná publikace může pomoci vpravovat se do záležitosti Heideggerova pojednání, resp. prohlubovat porozumění této záležitosti, ovšem za zásadního předpokladu souběžného vlastního studia a promýšlení Heideggerova textu.